

El metge, escriptor i autor teatral Ramon Gomis està a punt d'enllestir la biografia dels primers 25 anys de la vida plena de llums i ombres del gran seductor, d'intel·ligència brillant i punyent i renovador de la poesia que fou el poeta Gabriel Ferrater, de la mort del qual enguany es compleix el 25 aniversari.

Aprenent a ser Gabriel Ferrater

Les famílies Ferraté i Gomis, de Reus, al Baix Camp, eren veïnes. Com si fos una premonició dos fills d'ambdues famílies veuran els seus noms –Gabriel i Ramon– reunits en un llibre del qual el segon és l'autor i el primer el protagonista. En efecte, quan feia dos anys de la mort de Gabriel Ferrater, un altre reusenc il·lustre, l'escriptor, autor teatral i metge Ramon Gomis va començar una recerca biogràfica sobre el poeta basant-se en documentació de diversa procedència i en el testimoni oral de persones que el van tractar. En aquest apartat també ha estat valuosa la memòria de la mare i els germans. Gomis ha concentrat tots els seus esforços per reconstruir els primers 25 anys de la vida i l'entorn de l'autor de *Les dones i els dies*. És a dir, la meitat de la seva existència, moment que coincideix

amb la seva marxa de Reus, on no tornarà mai més, cap a Barcelona.

Una poesia diferent. Un altre poeta, Xavier Amorós, mentor literari de Ramon Gomis i una mena de pare espiritual de la postguerra a Reus, l'inicia en la poesia de Gabriel Ferrater. Amorós havia intentat fer lectures de l'obra de Ferrater al Cercle de Lectura, però els contertulians l'havien fet plegar veles dient-li que allò que els llegia no valia res. La primera lectura de la poesia de Gabriel Ferrater –*Da nubes pueris*–, va produir en Gomis un fort impacte per oposició a la que imperava a l'època dominada per noms com Salvador Espriu, Josep Carner o Pere IV. Aquella generació que es va entusiasmar llegint Ferrater, en canvi, parlant d'Espriu, confessava estar més interessada per la *Primera història*

d'*Esther* o per *Ariadna* que no pas per *La pell de brau*. "Ferrater, el mateix que Amorós –explica Gomis– ens eren poetes amb uns referents propis i locals fins el punt que d'*In memoriam* en vaig arribar a fer diverses lectures públiques a l'Orfeó Reusenc. La poesia de Ferrater creava complicitats perquè sabia de què parlava. Dels altres, a Reus, els de la meua edat en dèiem "els poetes del Cercle de Lectura".

Ramon Gomis va conèixer Ferrater l'any 1970. Era el fundador i un dels animadors del grup independent de teatre La Tartana de Reus. El va anar a trobar a Sant Cugat per proposar-li formar part del jurat dels Premis Reus de Teatre, més exactament del premi d'assaig Antoni Bofarull que aquell any va guanyar Xavier Fàbregas amb l'obra *Àngel Guimerà*. Ferrater va assistir a les reunions del jurat, però

en canvi es va negar a assistir a les festes dels premis a Reus. “La impressió que em va deixar... Jo diria que d’entrada t’acoquinava. Era un gran comunicador, molt iconoclasta. Quan ja el coneixies una mica, el tracte era molt cordial i amable. Però sobretot em va impressionar per la seva capacitat de seducció”.

Per Gomis la biografia dels primers vint-i-cinc anys de la vida de Gabriel Ferrater és una talaia privilegiada per entendre el Ferrater posterior perquè és en aquest període quan es fixen els principals trets de la seva personalitat, trets que marcaran la seva formació i desenvolupament. Per introduir-nos en aquests anys decisius, Gomis ha organitzat la biografia en sis grans capítols. El primer està dedicat a la família, tant de part del pare com de la mare, les relacions del matrimoni amb un munt d’anècdotes “divertidíssimes, que donarien per escriure una novel·la” i què significà per al futur poeta tot aquest entorn. “L’aprenentatge” és el títol del segon capítol, dedicat a explicar com va anar la formació de Ferrater. Amb el tercer capítol fa la seva aparició la guerra civil i comença la disbauxa. El quart capítol s’enfronta als problemes de l’exili, que és ric en lectures, i també suposa una represa de l’entorn familiar. El període té la dificultat afegida de trobar documentació que acrediti les conjectures. Tot i així Gomis ha tingut accés als arxius de la Gironda. En tot cas sorprèn que la família Ferraté anés a raure a la regió de Bordeus, ben lluny dels camins habituals de l’exili català. El que se sap és que van a parar al Chateaux Peyreau de la zona Saint-Émilion. “Això s’explicaria –assenyala Gomis– perquè Ricard Ferraté, el pare, va ser nomenat canceller del consolat de Bordeus. Però també, i sobretot, per la relació de la família amb els vinaters francesos. La raó d’aquesta relació cal veure-la en el fet que els vins del Priorat es venien a la regió de Bordeus per millorar el grau dels seus vins”. El cinquè capítol està dedicat al retorn a Reus i el sisè, i darrer capítol, comprèn els anys del servei militar a Barbastro.

Tota aquesta etapa es tanca amb

l’anada a Madrid per visitar El Prado un cop aprovat l’examen d’estat el 2 d’octubre del 1947, i l’arribada a Barcelona per estudiar matemàtiques. La decisió va provocar la sorpresa de tothom, perquè el seu expedient acadèmic no revela una inclinació ni cap aptitud especial envers la disciplina en qüestió. El que sí que sembla comprovat és que la decisió té molt a veure amb la forta impressió que li va fer la lectura d’un llibre de Rey Prado, *Análisis algebraico*. La visita a El Prado, aleshores una mena de ritual iniciàtic entre els joves que acabaven els estudis de batxillerat, l’engega pel camí de la pràctica de la pintura, un interès que no abandonaria mai donada la seva relació amb el pintor José María de Martín, amb qui va escriure la novel·la *Un cuerpo, o dos*. És el mateix Martín, dibuixant de *Laye*, publicació en què ja col·laborava el seu germà Joan Ferraté, qui l’introdueix en els cercles que es movien al voltant de la revista i on començà a escriure crítica d’art tal

La biografia dels primers vint-i-cinc anys de la vida de Gabriel Ferrater és una talaia privilegiada per entendre el Ferrater posterior.

com ha estudiat Laureano Bonet a *G. F.: Entre el arte y la literatura. Historia de una aventura juvenil*. Aquesta època es distingeix perquè Ferrater obre un ventall molt ampli d’interessos. Ho prova tot. Els primers intents de fer poesia –tanks, entre d’altres–, també són d’aquesta època.

Anecdolari i altres històries. Segons Gomis, l’autor del *Poema inacabat* “té una biografia molt especial. Per què? Per diverses raons. Una de les més interessants és que el pare era una persona il·lustrada

Anunci publicitari del col·legi Sagrada Família. Ferrater i els seus amics anaren a aquesta escola a fer el repàs per ingressar a l’institut.

i que exercia com a tal gràcies al fet que l’avi havia fet fortuna amb l’exportació de vins. Això li permetia donar diners per a moltes causes. En aquest sentit era molt patriota i, a diferència d’altres famílies de Reus, els Ferraté tenien ambició cultural i política. Per tant, com a il·lustrat tenia una dèria per les escoles de renovació pedagògica. Les escoles que hi havia a Reus, tant de laiques com de religioses, no s’adeien amb el seu tarannà tirant cap a esquerra, però que avui en diríem liberal. El fet és que Gabriel Ferrater va aprendre a llegir a casa. El pare els hi va posar una institutriu, una *fräulein* d’origen jueu –que els nens van batejar ràpidament com “la farola”–, a qui divertia molt veure les caricatures de Hitler que feien a *El Be Negre*. Pedagògicament parlant no sembla pas que fos d’una gran utilitat, tret que gràcies a ella va descobrir que existien altres llengües.

No és pas l’única característica especial que hi trobem a la biografia de Ferrater. Fins els deu anys no va anar a cap col·legi i per tant no és fins aquesta edat que pot començar a fer amics. Aleshores es descobreix el líder que fou tota la vida. Per començar crea un club que es diu Shim Sham, per influència de les pel·lícules protagonitzades per malvats orientals del tipus de Fumanchú, i del qual formaven part els seus amics i companys d’aventures “Pitu” Massó, Agustí Solé Barberà i l’Albert Romero. Per preparar l’ingrés a l’institut tota la colla anà a fer repàs al col·legi Sagrada Família que el germà Joan recorda que “era fastigós” i en Xavier Amorós, “que tenia poca qua-

Fragment del primer capítol de la biografia dedicat a "La família"

Els germans Gabriel i Joan Ferraté Gili, oncles de Gabriel Ferrater, van ser uns solters divertits. Els dissabtes i diumenges, els passaven a Barcelona, on disfrutaven de les atencions d'algunes amigues. Hi acostumaven a anar acompanyats per algun altre reusenc, sovint amb el Jaume Mercader, que tenia negoci de plats i olles, de pisa, per la qual cosa a Reus també se'l coneixia com el duc de pisa. Als tres amics i la corresponent parella, se'ls veia freqüentar el passeig de Gràcia i dinar al restaurant l'Oro del Rhin, a la cruïlla entre aquest passeig i la Gran Via. Aquest escàndol era ben tolerat per la societat reusenca, o millor dit, tractant-se d'un afer que es produïa a Barcelona, ni escàndol era.

Un migdia de dissabte quan els dos germans Ferraté, mudats, anaven a agafar el tren cap a Barcelona, en passar per davant de ca l'Aulèstia, els van esquitxar els vestits. Van alçar la vista i van veure la dona de l'Aulèstia regant els geranis del balcó. Irritats, en veure malmeses les jaquetes la van esbrincar. La mestressa, que tenia molt mal geni, s'hi va tornar. Enmig de les invectives que des de dalt i baix es van creuar, i per acabar, els germans Ferraté van deixar anar un contundent crit de "catòlics!", que va posar fi a la pica-baralla. A la senyora Aulèstia, dolguda, li va faltar temps per escampar per tot Reus que els Ferraté dels vins l'havien

insultada dient-li catòlica, a ella que no feia cap mal a ningú anant cada dia a missa.

El Gabriel era, dels germans Ferraté Gili, el més provocador. En una ocasió, una vedette emplomissada, que actuava al Fortuny, va ésser reclamada pel públic amb els crits de: "*¡Que salga en cueros! ¡Que salga en cueros!*". Quan, passats uns instants, la cridòria havia afluixat i no se sentia ningú a la sala, l'oncle Gabriel amb veu potent, abocat des d'una llotja de prosceni, va interrompre: "*¡Nada de cueros, que salga sin!*", i de nou, el públic en mig d'un encara més gran guirigall, va continuar cridant "*¡sin cueros, sin cueros!*".

El Joan Ferraté no es va casar. El Gabriel Ferraté va casar-se dues vegades. El primer cop amb una dona que passava per ésser molt eixerida i elemental, mitja virtut. El Gabriel Ferraté la va contemplar. Ell, que era de talent generós amb la societat reusenca, també ho va ésser amb la família de la seva dona. Va comprar un taxi per al seu cunyat, l'Eugenio, que un pic veié assegurada la seva posició econòmica, decidí casar-se amb una noia molt ben considerada de ca la Dida, un bordell d'anomenada.

La primera dona de l'oncle Gabriel va morir jove i ell va tornar a exercir de solter. Més endavant va conèixer la Rosario, dona intel·ligent, que vivia en un xalet anant cap a Castellvell. La Rosario tenia bons amics entre la burgesia local, que li pagaven els favors. L'arquitecte Simó la va presentar al Gabriel Ferraté com una noia neta, endreçada i de tota confiança. S'hi va casar, ja gran. Segons ell, ho va fer per la carallotada de voler tocar un solo de clarinet.

litat pedagògica". Tal com ho reviu a *In memoriam* aquesta escola els anarquistes la van cremar el 20 de juliol del 1936 creguts que hi havia armes amagades.

Guerra i disbauxa. La guerra civil l'agafa fent el curs del 36-37, que no comença fins el mes de gener. El famós poema comença dient: "Quan va esclatar la guerra, jo tenia catorze anys i dos mesos. De moment/ no em va fer gaire efecte. El cap m'anava/ tot ple d'una altra cosa, que ara encara/ jutjo més important...". Això dóna a entendre que Ferrater, tal com comenta Gomis, "començava a prendre consciència de moltes coses. A mi em sembla que aquí es dóna un aspecte important. El pare és d'Acció Catalana, participa al Socors Internacional i alhora continua relacionant-se amb els cercles de la burgesia a què pertanyia la família. Gabriel Ferrater viu aquesta dicotomia i sempre més ho farà. Si tornem al poema, podem fer una doble lectura molt característica de

Ferrater. Per exemple, a la pàgina 17 de l'edició de *Les dones i els dies* escriu: "...L'endemà/ vaig acabar d'entendre que l'empresa/ l'havien col·lectivitzat. Cremat,..." La dicotomia, cal veure-la entre "l'havien col·lectivitzat" i "cremat".

Durant els mesos de disbauxa que succeïren a l'inici de la revolució i la guerra és quan Ferrater crea

la seva pròpia llegenda, mite o personatge a través d'una sèrie d'anècdotes que sovint reprendrà d'adult amb un component d'ingenuïtat que no deixa de sorprendre. Com ja ha estat assenyalat per algun altre estudiós, això també respon a un procés d'interiorització molt intens. En aquest sentit, si s'agafa el poema "Tornada" hi podem llegir que el poeta parla i cita pel seu nom "les noies dels meus dies vells". La professora Rosa Cabré recorda una vegada que Ferrater anava en un estat etílic extrem i de sobte es va ensorrar anímicament, començà a plorar i tot parlant amb ell mateix recordava totes i cadascuna de les noies del poema esmentat.

És d'aleshores que daten tot un reguitzell d'històries. Des d'organitzar expedicions col·lectives al cinema per masturbar-se (a *In memoriam* ho recorda amb d'altres paraules) i més endavant freqüentar els prostíbuls, fins al tràfic d'alcohol manllevat del negoci familiar amb els amics. El que no passa de

A la dreta, formalització de la sol·licitud per a l'examen de quart i cinquè cursos de l'institut. Gabriel Ferrater va aprendre a llegir a casa i fins als deu anys no va anar a cap col·legi.

ser un intercanvi mercantil amb militars (alcohol per cigarrets) ell ho converteix en una trobada amb un grup de brigadistes comanat per Tito, personatge que els historiadors dubten que estigués en cap moment a Espanya. O quan explicava que va ser ell qui evità que els anarquistes enderroquessin l'estàtua de Prim a Reus. Per no dir de l'afecció als robatoris de tota la colla: des de bicicletes fins a llibres.

Tornada i fugida endavant. La tornada de l'exili, afirma Gomis, "representa la derrota total". A França, però, s'havia acabat de formar literàriament. Si abans i gràcies a les orientacions del pare —que d'amagades de la dona patrocinava la Llibreria Nacional i Estrangera al carrer del Raval de Francesc Macià, 20 de Reus—, i a la biblioteca de la masia del Picarany a prop d'Almóster, havia llegit Carner, Poe a tretze anys, *Les fleurs du mal* de Baudelaire a catorze anys, i al 38 *La naúsea* de Sartre i per consell de Josep Cruset, que era professor d'institut a Reus, s'interessà enormement per Villon i Rabelais, i té accés a revistes com *Les Nouvelles Littéraires* i *D'Ací i d'Allà*. A Bordeus llegeix Motherland, Jean Jouve, el cardenal de Retz, Céline, Balzac, Góngora,... I també comença a llegir Carles Riba. D'aquesta època data la correspondència amb l'escriptor surrealista Joë Bousquet.

El panorama a què s'enfronta Ferrater un cop acabada la guerra, Gomis el defineix en els següents termes: "La seva cultura francesa surt derrotada i ell, decebut dels francesos, torna a un Reus també derrotat, el pare ja no té cap influència política, per no ser addictes al règim perden les propietats, i la majoria de la família és a l'exili. Tot i així els Ferraté encara són els Ferraté. Es dedica a jugar al terrorisme. Per fer la punyeta al pare es fa germanòfil i flirteja amb l'associació Amistad Hispano-Germana de Tarragona. És una època de molt de merder, conya nocturna i fot-li que fa baixada".

L'etapa del servei militar (1943-1946) no sembla pas que atemperi gaire la situació. El comença a Tarragona i després el canvien de regió militar. Amb els amics de Reus que fan el soldat amb ell mouen gresca. Es passa dos anys a Barbastre. El pare suborna a qui cal perquè el

nen estigui millor. Evidentment, sobreviu. Demana que li enviïn llibres i llegeix tant com pot. Para a l'Hostal San Ramon, que encara avui existeix i conserva el nom. D'aquesta etapa és la correspondència tan reveladora amb la mare i que es pot llegir a *Papers, cartes, paraules*, volum preparat pel seu germà Joan. "Un altre aspecte significatiu —explica Gomis— és que sempre el trobem prop de la família, sigui a Reus, a Bordeus, durant el servei militar, sempre aprofita els permisos per baixar a Reus i no pas a Barcelona, i quan després de la mort del pare la mare s'instal·la a Barcelona amb els fills l'any 1952. En qualsevol cas, en aquells moments s'adona que s'ha fet gran i es troba al mig d'un caos total i insatisfactori. Els deu anys de la postguerra li pesaran tota la vida".

L'Hostal San Ramon de Barbastre va allotjar Gabriel Ferrater durant el seu servei militar. Els dos anys que va passar en la ciutat aragonesa, els va aprofitar per llegir molt.

Marc Soler

fundació
BANCAIXA

**Del 10 al 16
de novembre**

AGENDA

10 Dilluns Conferència

Cicle: Economia familiar.

"La empresa familiar en España: situación actual y retos de futuro". Enrique Bigné. José Manuel Vela.

Sala Sorolla a les 19'30 hores.

11 Dimarts Mediambientals

Cicle: La Arquitectura y el Urbanismo del Medio Ambiente.

"El renacimiento del espacio publico en la ciudad invadida por los coches". Bernhard Winkler.

Sala Sorolla a les 19'30 hores.

12 Dimecres

Encontre

V Encontre Internacional sobre Serveis Socials

"Racismo y Educación para la paz".

Centre Valencià del Voluntariat. Fins al divendres 14.

Informació i inscripcions: tel.: 333 28 18

Conferència

Cicle: Lectures d'Ausiàs March.

"Alt e amor, d'on gran desig s'engendra (III)".

Anton Espadaler.

Sala Sorolla a les 19'30 hores.

Presentació llibre

"España en la Nueva Europa".

Carmela Martín.

Borsa de València a les 19'30 hores.

CENTRE CULTURAL

Plaça de Tetuán, 23. Tel. 387 58 64. València